

Γυμνάσιο Περάματος Μυλοποτάμου
Σχ. Έτος 2012-13

Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης: «Τα Μιτάτα του Ψηλορείτη»

Υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί:

Παγώνη Νίτσα, Αντωνάκης Νικόλαος,
Σταυριδάκη Μαρία, Παρασχάκης Αντώνης

Συμμετείχαν οι μαθητές των τμημάτων: Β1, Β2 και Β3

Υποθέματα:

- Ονομασία – Είδη Μιτάτου
- Αρχιτεκτονική Μιτάτου
- Παραδοσιακές Δραστηριότητες στο Μιτάτο

Παιδαγωγικοί Στόχοι:

- Ευαισθητοποίηση των μαθητών στην προστασία του περιβάλλοντος.
- Ανάπτυξη πρωτοβουλιών, υπευθυνότητας, συνεργατικότητας, αυτοπεποίθησης.
- Ανάπτυξη ικανότητας παρατήρησης, κριτικής ανάλυσης, σύνθεσης, ικανότητας αξιολόγησης και προγραμματισμού.
- Κατανόηση και συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της επικοινωνίας.

Μεθοδολογία Υλοποίησης

- Ομαδική εργασία – Μάθηση μέσα από την πράξη.
- Επίσκεψη σε μιτάτο στα Ανώγεια και στον Άγιο Υάκινθο.
- Φωτογράφιση Μιτάτων – Βιντεοσκόπηση Μιτάτων
- Συλλογή Πληροφοριακού Υλικού για τα μιτάτα.
- Βιβλιογραφία – Διαδίκτυο.

ΜΙΤΑΤΟ

Προέρχεται από τη λατινική λέξη *metatum* που σήμαινε στρατιωτικό κατάλυμα. Στους βυζαντινούς χρόνους η λέξη μιτάτο σήμαινε την υποχρέωση των πολιτών να παρέχουν κατάλυμα και τροφή στους ταξιδεύοντες κρατικούς υπαλλήλους ή πολίτες. Στην Κρήτη είναι οι ογκώδεις πέτρινες κατασκευές που μοιάζουν λίγο με τους θολωτούς Μινωικούς τάφους. Χρησιμοποιούνταν στις εποχικές κατοικίες των βοσκών, για την τυροκόμηση του γάλακτος και τη φύλαξη των σχετικών εργαλείων. Το μιτάτο ήταν το κέντρο της ζωής των κτηνοτρόφων κατά τους μήνες Απρίλιο έως Σεπτέμβριο.

Μέρη του Μιτάτου

- **Μιτατοκάθισμα:** Είναι η όλη εγκατάσταση του μιτάτου μαζί με τη μάντρα και τη βοσκήσιμη περιοχή του.
- **Κλειδόσπιτο ή Τυροκέλι:** Χώρος τοποθέτησης των τυριών για φύλαξη, ωρίμανση και καλύτερη διατήρησή του. Το κλειδόσπιτο είναι κλειδωμένο και γι' αυτό έχει αυτή την ονομασία.
- **Κούμος ή Κουμασιόν:** Βοηθητικό, ξερολιθικό κτίσμα, στρογγυλό και ανοιχτό δίπλα στη μάντρα, όπου συγκέντρωναν τα πρόβατα τα οποία προορίζονταν για σφαγή.

Μέρη του Μιτάτου

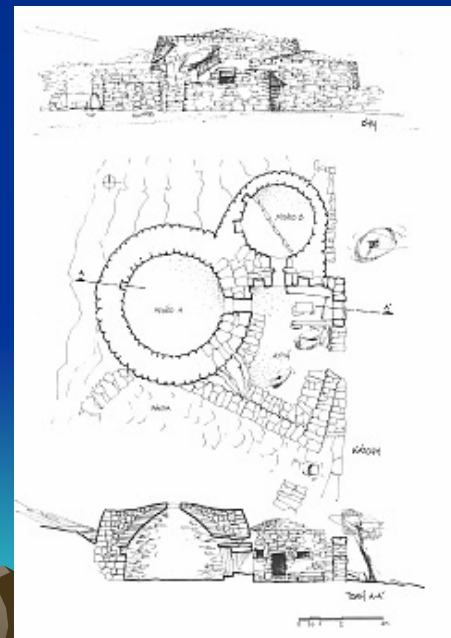
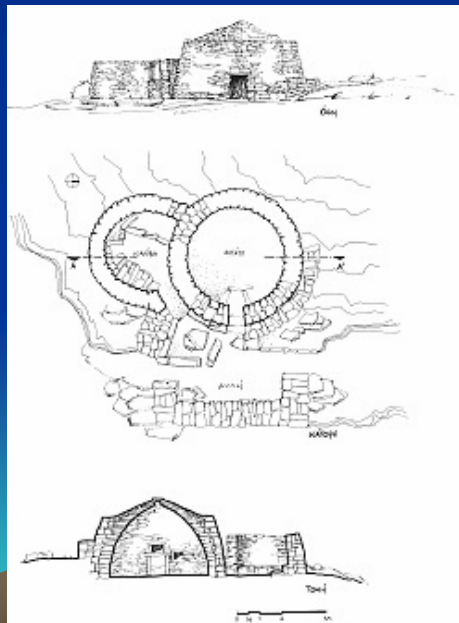
- **Ανηφοράς:** Μια μικρή τρύπα στην κορυφή του θόλου του μιτάτου, απ' όπου μπαίνει φως και φεύγει ο καπνός.
- **Κόκκαλος της μάντρας:** Χώρος μάντρας όπου ακουμπάει ο βοσκός για ν' αρμέξει τα ζώα του.
- **Καζανιάστρα:** Ένα στρογγυλό τοίχωμα όπου έβαζε ο βοσκός τα καζάνια για να τυροκομήσει.

Αρχιτεκτονική των Μιτάτων

Το μιτάτο συνήθως απαρτίζεται από το τζάκι-χώρος τυροκόμησης (ο οποίος κατασκευάζεται από δύο πέτρες κάθετες στην περίμετρο του τοίχου-πυρομάχου), τον ανηφορά, τις θυρίδες (λίθινα ντουλάπια μέσα στο σώμα του τοίχου) για να φυλάγονται εργαλεία ή/και τροφές και εξωτερικά την τραπεζαρία.

Όταν το μιτάτο είναι διπλό, τότε ο ξώκουμος είναι η κατοικία και ο μεγάλος κούμος είναι ο χώρος του τυροκόμου. Δίπλα στους κούμους κατασκευάζεται ξηρολιθικά η μάντρα ενώ το σύμπλεγμα ολοκληρώνεται με το τυροκέλι (ημιυπόγειο ή κούμος), για να φυλάσσεται και να ωριμάζει το τυρί.

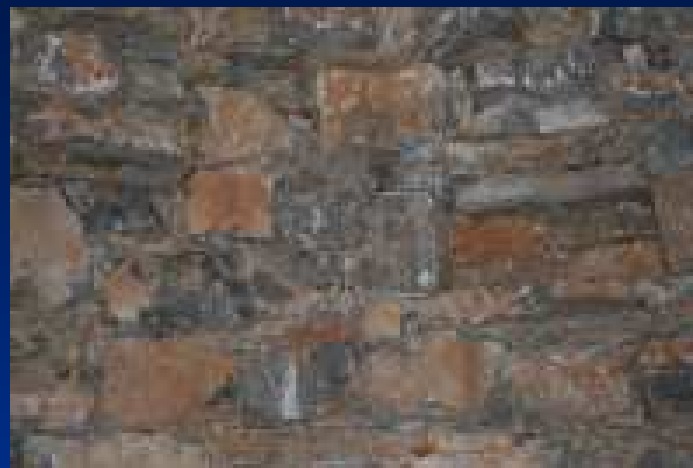
- Για την κατασκευή τους δεν χρησιμοποιείται λάσπη ή άλλο συνεκτικό υλικό, αλλά μόνο μεγάλες πέτρες που προέρχονται από τον ίδιο χώρο που βρίσκεται στο μιτάτο, γι' αυτό και η επιλογή του χώρου οικοδόμησης έχει να κάνει με την παρουσία ή όχι κατάλληλης πέτρας.

Οι αρχιτέκτονες αναφέρονται στα μιτάτα ως σπιτοκάλυβα ή θολωτά σπίτια συνδέοντας την καταγωγή τους με την κλαδοπλεκτική καλύβα. Οι αρχαιολόγοι αναφέρονται σε αυτά με τους όρους θολωτές κατασκευές ή θολωτά μιτάτα, συνδέοντας τα με τάφους. Η ομοιότητα των μιτάτων με τους κυκλικούς τάφους της μινωικής περιόδου είναι βέβαιη έπειτα από την ανακάλυψη στο Φουρνί των Αρχανών το 1965 από το Γ. Σακελλαράκη μιας ασύλητης βασιλικής ταφής. Ο Xanthoudides (1924) ανέσκαψε τάφους στη Μεσαρά και υποστήριξε ότι ο τρόπος κατασκευής αυτών είναι ίδιος όπως αυτός των μιτάτων.

Κατασκευαστικά, το κύριο χαρακτηριστικό ενός μιτάτου είναι η καμπυλόσχημη εσωτερική περίμετρος του τοίχου, η οποία συχνά πλησιάζει τον κύκλο, ενώ εξωτερικά ο τοίχος μπορεί να είναι κυκλικός ή και γωνιασμένος. Η διάμετρος των μιτάτων εσωτερικά ποικίλει από 3.5 έως 5.5μ και εξωτερικά από 4.5 έως 6.5μ. Το ύψος τους κυμαίνεται μεταξύ 2.5 και 3.5μ. Σίγουρα ανοίγματα είναι η πόρτα (με το ύψος της να κυμαίνεται μεταξύ 0.8 και 1.5μ και το πλάτος της να είναι μεταξύ 0.6 και 0.8μ)

- Σημειώνεται ότι το μιτάτο ορθώνεται με επάλληλα πέτρινα δακτυλίδια πλακών σε επεξοχή. Το πρώτο από αυτά, το οποίο χαρακτηρίζεται από μη επεξοχές, έχει ύψος περίπου 1.5μ. Όσο ψηλότερα βρίσκεται ένα δακτυλίδι, τόσο λεπτότερες πλάκες χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του ώστε να μεταβιβάζουν μικρότερο φορτίο στα υποκείμενα δακτυλίδια.

Κοντά στη βάση χρησιμοποιούνται μεγάλες πέτρες για να μετατοπίζεται το κέντρο βάρους προς τη βάση και για να παραλαμβάνεται από αυτές το φορτίο από όλα τα υπερκείμενα δακτυλίδια. Οι πλάκες στοχεύουν στον ανηφορά με κλίση προς τα έξω ώστε να εξοστρακίζουν η μία μετά την άλλη το νερό της βροχής. Ανάμεσα στην εξωτερική και την εσωτερική παρειά του τοίχου που χρησιμεύει ως οροφή του μιτάτου γίνεται το γέμισμα από μικρότερες πέτρες ακανόνιστου σχήματος το οποίο λειτουργεί ως αντίβαρο της επεξοχής. τριβής στη στατική λειτουργία της κατασκευής.

Είδη Μιτάτων: Θολωτά και Γωνιαμένα

- Τα μιτάτα που συναντάμε στον Ψηλορείτη ανήκουν στην κατηγορία των **Θολωτών Μιτάτων** που είναι πάρα πολύ παλιά.
- Υπάρχουν όμως και τα **Γωνιασμένα Μιτάτα** που είναι η πιο εξελιγμένη μορφή. Πρόκειται για τα μιτάτα που έχουν την κάτοψή τους γωνιασμένη, αλλά τη σκεπή τους «θολιαστή». Τα συναντάμε στα Σφακιά και μοιάζουν με ζευγόσπιτα, με την ορθογώνια μορφή και το λιακωτό. Η έκπληξη κρύβεται στο εσωτερικό τους: χώροι μεγάλοι, ευρύχωροι, με κάμαρες και «θολιάσματα», όλα πέτρινα. Κάτοψη γωνιασμένη σε παραλληλεπίπεδο σχήμα εσωτερικά. Η διάρθρωση του χώρου παραμένει η ίδια με του καμπυλόσχημου: η κατοικία, ο χώρος του τυροκομείου, το τυροκέλι, η εξωτερική τραπεζαρία. Όμως, κάτι έχει κινήσει και ο βοσκός ζήλεψε άλλη ταυτότητα, χώρους γωνιασμένους, ευρύχωρους.

Ασχολίες των κτηνοτρόφων στο Μιτάτο:

- Τυροκόμηση
- Κουρές

Ο Άγιος Υάκινθος

- Η ιδέα ανέγερσης ενός μικρού ναού, στα βουνά του Ψηλορείτη, όπου θα βρίσκουν στέγη και καταφύγιο τα αισθήματα των νέων, έδωσε την αφορμή να γίνει εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Υάκινθο, ο οποίος στις 3 Ιουλίου του έτους 98 μ.Χ. και επί αυτοκράτορα Τραϊανού, μαρτύρησε για την αγάπη του Χριστού. Η εκκλησία φέρει το σχήμα του κρητικο "μιτάτου", είναι κυκλική, πέτρινη (υψόμετρο 1200μ.), στηριζόμενη στους κανόνες της υστερομινωικής αρχιτεκτονικής, φέρει θόλο μετά τα δύο μέτρα κι άνοιγμα κορυφής με διάμετρο 30 εκ.

Ο Άγιος Υάκινθος ανοίγει παραθύρια
σμίγει τα στήθια τα κορμιά και χτίζει τα γιοφύρια
ν' αγαπηθούν οι άνθρωποι να ομορφύνει ο κόσμος
ν' ανθίσει ο βασιλικός η ρίγανη κι ο δυόσμος

«Εκεί ήσαν κάμποι και βουνά και δάση και
πηγάδια, δέντρα μ' αθούς και με καρπούς και
δροσερά λιβάδια, μετόχια με πολλούς βοσκούς
κι αρίφνητα κουράδια....»

Βιτσέντζος Κορνάρος

